

En Eski Türkçenin İzlerinde, Doğan AKSAN, Simurg 49, Dil ve Edebiyat 7, 1. Baskı, İstanbul 2000.

Emine Yılmaz

19. yüzyılın başlarında temelleri atılan ve aynı yüzyılın sonunda Dilbilimin yeni bir çalışma alanı olarak ortaya çıkan Anlambilim, yine 19. yüzyılın sonlarında Orhon Yazıtları'nın çözümlenmesiyle bir bilim dalı haline gelen Türkolojinin önemli sorunlarından biri olan "Türk Dilinin Yaşı" konusuna ışık tutacak veriler sunabilir mi?

Doğan Aksan *En Eski Türkçenin İzlerinde* adlı çalışmasında bu soruya yanıt vermeye çalışıyor. Bu kitap aynı zamanda yazarın 1960'tan beri, Türkiye'deki birkaç isimden biri olarak sürdürdüğü Anlambilim çalışmalarının son halkasını oluşturuyor. *En Eski Türkçenin İzlerinde* özellikle Aksan'ın *Anlambilim Anlambilimin Konuları ve Türkçenin Anlambilimi* (Ankara 1999) adlı çalışmasından ayrı düşünülemeyecek bir kitap.

Doğan Aksan'ın bu alandaki ilk kitabı olan *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi* (Ankara 1971) ve 1982'de yayımlanmış olan *Her Yönüyle Dil*'in 3. cildi Anlambilimini yalnız sözcük boyutuyla ele alıyor. Tümce Anlambilimine yer vermiyordu. 1999'da ilk kitabın yeniden düzenlenmesiyle ortaya çıkmış olan *Anlambilim, Anlambilimin Konuları ve Türkçenin Anlambilimi* ise Tümce Anlambilimini de ele alıyor, ayrıca 1960'tan sonraki gelişmelere de yer veriyordu. Ancak *En Eski Türkçenin İzlerinde* yalnız bu kitapların değil, yazarın *Türkçenin Gücü* (1. basım, Ankara 1987), *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili* (1. basım, Ankara 1993) ve *Türkçenin Sözcük Varlığı* (Ankara 1996) adlı çalışmaları ile, ilki 1961'de TDAY Belleten'de çıkmış olan alanla ilgili pek çok makalesinin de birikimlerini taşıyor.

Doğan Aksan bu çalışması ile, Orhon Yazıtları'nın yanı sıra, daha eski olarak kabul ettiği Yenisey Yazıtları'nın dil malzemesini de değerlendiriyor ve yazıtlar dönemi Türkçesinin birkaç bin yıl ötesine uzanan gelişmiş bir dilin devamı olduğu sonucuna varıyor. Aksan'ın bu sonuca ulaşmak için kullandığı ölçütler şunlardır:

1. Soyut kavramlardaki zenginlik,
2. Eşanlamlılık,
3. Çokanlamlılık,
4. İleri öğeler,
5. Söz sanatları, biçim ve anlatım özellikleri.

Giriş dışındaki iki ana bölümde bu ölçütler kullanılarak yazıt metinleri incelenmiş.

Kısa bir değerlendirme bölümünden sonra iki ayrı dizin yer alıyor: *Sözcük Varlığı Dizini* ve *Dilbilim Kavramları Dizini*.

Sözcük Varlığı Dizini ilk anda Orhan ve Yenisey Yazıtları'nın sözcük varlığı dizini gibi anlaşılabilirse da gerçekte kitaba ilişkin bir dizindir ve yazıtların tüm sözcük varlığını içermiyor. Bu dizin kitapta geçen Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesi sözcükler ile az sayıda yabancı sözcüğü içine alıyor.

Dizinde yalnız sözcük kök ve gövdeleri değil, *atı küsi yok bolmak, bilir bilgisi bilmez teg, yadagin yalagin* gibi deyimler de madde başı olarak yer alıyor.

En Eski Türkçenin İzlerinde, Türkçenin metinlerle izleyemediğimiz uzak geçmişi için sunduğu anlamsal verilerle bu alandaki büyük bir boşluğu dolduruyor.